

Audronė Žukauskaitė

NAUJASIS MATERIALIZMAS IR GILLES'IO DELEUZE'O FILOSOFIJA

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

Tel. (8 5) 275 28 57

El. paštas: audronezukauskaite@takas.lt

Straipsnyje siekiama atrasti, kuo naujas yra vadinamasis naujasis materializmas ir koks jo santykis su Gilbert'o Simondon'o, Gilles'io Deleuze'o ir Félixo Guattari bei Manuelio De Landos filosofija. Naujojo materializmo ištakų turėtume ieškoti Simondon'o suformuluotoje hilomorfizmo kritikoje: Simondon'as atmeta tiek materiją, tiek formą, taip pat bet kokią užbaigtą esinį ar individą, o jų vietoje siūlo apmąstyti patį individuacijos arba ontogenezės procesą. Būtent individuacijos procesas laikomas pirminiu, o individai – tai tik laikinos ir sąlygiškos individuacijos proceso sustabdymo būklės, kurios neatskleidžia nei buvusios procesualios kaitos, nei viso būsimų galimybių rezervuaro. Kitaip tariant, Simondon'as kuria materialistinę tapsmo ontologiją, kurią perima ir toliau plėtoja Deleuze'as ir Guattari. Sekdami Simondon'o hilomorfizmo kritika, jie taip pat atsisako materijos ir formos sąvokų, kurias pakeičia materijos-energijos samprata. Šis materijos-energijos srautas gali būti suvokiamas kaip vitalistinis principas, būdingas fiziniams, biologiniams, socialiniams ir psichiniams sistemoms. Deleuze'o ir Guattari suformuluotą vitalistinio materializmo koncepciją šiek tiek pakoreguoja De Landa, kuris atskleidžia, jog materializmo koncepcijai suvokti svarbiausia yra intensyvumo bei intensyvių daugialypumų samprata. Būtent intensyvūs daugialypumai užtikrina kokybinių pokyčių, kuris suteikia energijos individuacijos procesui.

RAKTAŽODŽIAI: hilomorfizmas, materija, forma, individuacija, ontogenezė, materializmas, intensyvumas.

Įvadas: naujojo materializmo gimimas

Pastaraisiais metais pastebimas ypač aktyvus susidomėjimas materializmo sampratomis, kuris implikuoja ne tiek istorinio materializmo sugrįžimą, kiek naujas tyrimo prieigas ir metodologijas. Dėl šios priežasties kalbama apie „naująjį materializmą“, kuris, pasak Rosi Braidotti, apima tokias skirtingas prieigas kaip neomaterializmas, feministinis naujasis materializmas, veikėju besiremiantis realizmas, materijos realizmas, į objektus orientuota ontologija, spekuliatyvusis materializmas, reliacinė ontologija, posthumanistinis materializmas, vitalistinis materializmas ir t. t.¹ Kaip teigia straipsnių rinkinio *Naujieji materializmai: ontologija, veiksmai ir politika* (2010) sudarytojos Diana Coole ir Samantha Frost, naujųjų materializmų suklestėjimas buvo įtakojamas kelių veiksnių. Pirmasis veiksnys – gamtos mokslų raida, kuri leido naujai suvokti pačią materijos sampratą. Antrasis veiksnys – nauji bioetikos ir biopolitikos iššūkiai, kuriuos neišvengiamai kelia tokie reiškiniai kaip genetinė inžinerija, biotechnologijos ar klimato kaita. Trečias veiksnys – naujos, nedogmatinės politinės ekonomijos sukūrimo poreikis, grįstas suvokimu, jog kiekviena organinė ar neorganinė struktūra yra platesnio geografinio ir politinio proceso dalis (Coole, Frost 2010: 5–7).

Vienu iš tokių naujojo materializmo pavyzdžių galime laikyti Jane Bennett knygą *Vibruojanti materija: politinė daiktų ekologija* (2010), kuri susilaukė išskirtinio tyrėjų dėmesio. Pasiremdama Barucho Spinozos, Henri Bergsono, Gilles'io Deleuze'o ir Félixo Guattari, Bruno Latouro, Manuelio De Landos teorijomis, Bennett bando rekonstruoti materialistinę ontologiją, kurioje materija apibrėžiama ne kaip pasyvi, inertiška ar mechaniška, bet kaip vibruojanti ir vitalistinė, t. y. turinti gebėjimą kurti ir patirti afektus, veiksmus ir intencijas. Kaip teigia Bennett, „„vitališkumą“ aš suprantu kaip daiktų – valgomų daiktų, prekių, audrų ar metalų – gebėjimą net tik apsunkinti ar blokuoti žmogaus valią ar tikslus, bet ir galimybę, jog jie tampa kvazi-veikėjais ar jėgomis, turinčiomis savas trajektorijas, polinkius ar tendencijas. Aš siekiu artikuluoti vibruojančio materialumo sąvoką, apimančią tiek tai, kas yra anapus žmogaus, tiek jo viduje, bei atskleisti, kaip pasikeistų politinių įvykių analizės, jei daiktams suteiktume tą galią, kuri jiems priklauso“ (Bennett 2010: viii). Taigi Bennett teigia visų organinės ir neorganinės gyvybės formų lygiavertiškumą, kuris, jos manymu, leidžia kvestionuoti antropocentrines privilegijas bei tolygiai paskirstyti ontologinį svorį tiek žmogiškiems, tiek nežmogiškiems esiniams. Tokiu būdu į pasaulį žvelgiama iš posthumanistinės

¹ Taip Rosi Braidotti apibrėžia naujojo materializmo tyrimų lauką, pristatydamą savo inicijuojamą leidybos seriją „Naujieji materializmai“. Plačiau apie tai: <http://www.euppublishing.com/userimages/ContentEditor/1411984214905/New Materialisms - Call for Papers.pdf> [žiūrėta 2015-10-23]

perspektyvos, kuri pakeičia žmogiškojo subjekto išskirtinumo suvokimą: viena vertus, tokia perspektyva atskleidžia, jog mūsų kūnas yra ne kas kita kaip bendras mineralizacijos, baltyminių reakcijų, virusų ir bakterijų, farmakologinių ir maisto produktų jungtinės veiklos procesas; kita vertus, ji leidžia naujai pažvelgti į tai, kas laikoma nežmogiškais kūnais arba tiesiog daiktais. Kaip teigia Bennett, „kiekvienas žmogus yra heterogeniškas nuostabiai ir pavojingai vibruojančios materijos mišinys. Jei materija pati yra gyva, tuomet ne tik sumažinamas skirtumas tarp subjektų ir objektų, bet ir atskleidžiamas visus daiktus siejantis materialusis pagrindas“ (Bennett 2010: 12-13). Autorės manymu, tokia posthumanistinė perspektyva turi svarbių etinių ir politinių implikacijų, kadangi kiekvienas materialus objektas įgyja tam tikrą vertę. Kitaip tariant, jei implikuojamas visų daiktų ir kūnų materialumas, tuomet panaikinamas biopolitinio nuvertinimo ir išrūšiavimo pagrindas. Kaip teigia Bennett, „tokiu būdu vitalistinis materializmas gali sukurti apsauginį tinklą tiems žmonėms, kurie dabar pasaulyje, kuriame vadovaujamosi Kanto morale, paprastai turi kentėti dėl to, jog neatitinka tam tikro (eurocentrinio, buržuazinio, teocentrinio ar kitokio) asmenybės modelio. [Materializmo] etinis tikslas būtų paskirstyti vertę kilniau – kūnams kaip tokiems. Toks naujai atrastas dėmesingumas materijai ir jos galioms neišspręs žmonių išnaudojimo ar pavergimo problemos, tačiau jis gali sukurti nuovoką apie tai, koku mastu visi kūnai yra neatsiejamai susiję per tankų santykių tinklą“ (Bennett 2010: 13).

Nors Bennett etinės ir politinės nuostatos sulaukė didelio palaikymo ir simpatijų, vis dėlto šiokių tokių keblumų iškyla tuomet, kai bandome paaiškinti, kodėl materija tampa vibruojančia, kitaip tariant, kai bandome suvokti, kas judina tai, kas juda. Kadangi Bennett remiasi vitalistinėmis teorijomis – Spinoza, Bergsonu, Deleuze'u – šių teorijų lauke tarsi atrodo akivaizdu, kad gyvybė yra gyva ir ji nepaliaujamai siekia savo būties išsaugojimo. Tačiau jeigu imsime akcentuoti ne vitališkumą ir gyvybę, o pačią materiją, tuomet daug sunkiau paaiškinti, kaip materija gali tapti „vitalistinė“. Knygos pabaigoje Bennett teigia, jog „visos jėgos ir srautai (materialumai) yra arba gali tapti gyvi, afektiniai... [...] Tam tikru požiūriu viskas yra gyva“ (Bennett 2010: 117). Tačiau tokia panvitalistinė materializmo koncepcija rodosi menkai įtikinama, kol nėra aptariamasis ir analizuojamas pats materijos judėjimo principas. Kaip teigia Bennett knygą recenzavęs Bryanas E. Bannonas, „per daug jau neproblemiška teigti, jog visi egzistuojantys kūnai geba patirti ir sukelti afektus, be to, nereikia prilyginti šio dvipusio gebėjimo gyvybei... Jei gyvybė yra intensyvumų laukas, kaip aprašo Bennett, tuomet tai yra ne savybė, bet tam tikras *santykis* tarp afektų ir juos kuriančio asambliažo. Tokiu atveju, reiktų teigti, jog ne materija yra gyva, bet kad gyvybė reiškia tam tikrą sudėtingą santykį tarp skirtingų asambliažų“ (Bannon 2011: 3). Turėdami galvoje šiuos teorinius

priekaištus, straipsnyje analizuosime klasikinės hilomorfizmo sampratos kritiką bei bandysime atskleisti, kaip materijos samprata yra permąstoma Simondon'o, Deleuze'o ir Guattari bei De Landos darbuose.

Gilbert'o Simondon'o hilomorfizmo kritika

Materializmo sampratos persvarstymui ypač svarbi tampa prancūzų filosofo Gilbert'o Simondon'o suformuluota ontogenezės problema². Knygoje *Individas ir jo fizinė-biologinė genėzė* Simondon'as teigia, jog filosofija paprastai remiasi dvejomis teorinėmis prielaidomis: arba substanciniu atomizmu, kuris presuponuoja, jog individai visuomet jau egzistuoja, būdami sau tapatūs ir priešpriešinami tam, kas nėra jie patys, arba hilomorfizmu, kuris presuponuoja, jog individai yra sukuriami per materijos ir formos sąveiką. Tačiau tiek substancinis atomizmas, tiek hilomorfizmas vengia aprašyti patį ontogenezės procesą, t. y. paaiškinti, kaip sukuriamas individas. Paprastai apie individuacijos principą mąstoma laikinės sekos terminais: esama tam tikro individuacijos principo, jis atlieka individuacijos darbą, ir taip sukuriamas individas. Tačiau Simondon'as siūlo imtis priešingos strategijos: „ne pažinti individą remiantis individuacijos [principu], bet veikiau pažinti patį individuacijos [principą] remiantis individu“ (Simondon 2009a: 5). Kitaip tariant, atskaitos tašku tampa ne individas, bet pats individuacijos arba ontogenezės procesas, kuris apima ikiindividualią realybę, esamus individus ir jų potencialias savybes, t. y. tai, kuo individai dar gali tapti. Šiuo požiūriu individuaciją reikia suvokti kaip nenutrūkstamą procesą, o individą – kaip sąlyginį to proceso rezultatą, kuris atsiranda dirbtinai sustabdžius ir apribojus ikiindividualius arba dar tik potencialius individuacijos procesus.

Taigi Simondon'as postuluoja tris būties pakopas: tai ikiindividuali būklė³, kuri yra neskaidoma, individuacijos procesas, kuris suskaido būtį į atskiras fazes, ir individas kaip sąlyginis individuacijos proceso produktas. Būtent šis galutinis

² Simondon'o svarbiausi teiginiai buvo suformuluoti jo 1958 metų disertacijoje *L'Individuation à la lumière des notions de forme et d'information* ir papildomoje disertacijoje *Du mode d'existence des objets techniques*. Papildoma disertacija *Du mode d'existence des objets techniques* buvo paskelbta iš karto leidyklos „Aubier“ 1958 metais. Pagrindinė disertacija publikuota gerokai vėliau kaip du atskiri darbai: pirmoji dalis *L'individu et sa genèse physico-biologique* buvo paskelbta leidyklos PUF 1964 metais, o antroji dalis *L'individuation psychique et collective* išleista leidyklos „Aubier“ 1989 metais.

³ Ikiindividuali būklė yra ankstesnė už individuacijos procesą, tačiau ankstesnė ne laiko, o logikos požiūriu. Ikiindividuali būklė yra palyginama su termodinaminiu metastabilumu – tai būklė, kuri yra aukštesnė už stabilumo – nestabilumo opoziciją ir kurią galima įsivaizduoti kaip tapsmo galimybių rezervuarą. Simondon'as teigia, jog būtent metastabilumas sukuria sąlygas individuacijos procesui (Barthélémy 2012: 222).

produktas presupponuoja tam tikrą vienovę ir tapatybę, kuriomis grindžiamas metafizinis mąstymas, tačiau kurios nėra tinkamos aprašyti ontogenezę kaip tapsmo procesą. Kaip teigia Simondon'as, „norint apgalvoti individuaciją, būtis turi būti apmąstoma ne kaip substancija, ne kaip materija ar forma, bet kaip sistema, kuri yra įkrauta ir stipriai prisotinta, kuri viršija vienovę, ir kuri sudaryta ne tik iš savęs, todėl negali būti adekvačiai suvokta remiantis trečio negalimo dėsniu“ (Simondon 2009a: 6). Trečio negalimo dėsnis galioja tik sustingdytoms būties formoms, tačiau visiškai nepritaikomas ontogenezės procesams: „Vienovė ir tapatybė gali būti pritaikomos tik vienai būties fazei, kuri yra vėlesnė už individuacijos operaciją; šios sąvokos mums negali padėti atrasti individuacijos principo; jos nepritaikomos ontogenezės sampratai plačiąja prasme, kitaip tariant, būties tapsmui kaip tokiai būčiai, kuri dalina ir atskiria save per individuaciją“ (Simondon 2009a: 6).

Taigi Simondon'as radikaliai persvarsto metafizinės filosofijos principus bei teigia, jog filosofija turi tyrinėti ne amžiną ir sau tapačią būtį, bet tos būties tapsmą, kurį jis vadina individuacijos procesu. Individuacijos procesai apima ne tik fizinius procesus, reguliuojamus fizikos ir chemijos dėsnių, bet ir organinius gyvybės raidos procesus bei psichinius ar psicho-socialinius procesus. Kitaip tariant, Simondon'as konstatuoja, jog tiek materija, tiek organinė gyvybė, tiek individuali psichika ar sociumas nuolat kinta pagal tuos pačius dėsnius, kuriuos jis dažniausiai skolinasi iš termodinamikos⁴. Šis filosofinės perspektyvos pakeitimas sąlygoja, jog atsisakoma ir visų metafizinių sąvokų: „Tai reiškia, jog substancijos, formos ir materijos sąvokos turi būti pakeistos daug esmingesnėmis pirminės informacijos, vidinio rezonanso, metastabilumo, energijos potencialo, matavimo sistemų (*orders of magnitude*) sampratomis“ (Simondon 2009a: 10). Tačiau šis terminologinis ir konceptualinis pokytis kartu reiškia ir tapatybės logikos atsisakymą, kadangi tapatybės logika galioja tik kalbant apie individuacijos rezultatus – individus. Tyrinėjant individuacijos procesus esminės tampa fazės ir transdukcijos sąvokos. Iki individuali būtis gali būti apibūdinama kaip metastabili sistema, kuriai būdinga tam tikra pusiausvyra; tačiau kartu ši būtis turi potencijų, kurios sąlygoja, jog būtis yra daugiau nei viena ir kitokia nei tik sau tapati. Pavyzdžiui, vanduo, esant tam tikrai temperatūrai, gali virsti garais arba ledo kristalais – taigi metastabili sistema gali patirti mutaciją arba naują fazę. Kaip teigia Simondon'o tyrinėtoja Muriel Combes, „būties netapatumas sau nėra tiesiog perėjimas nuo vienos tapatybės prie kitos, pastarąją paneigiant“, „nes būtis pačia savo esme, tiesiogiai, yra mutacijos

⁴ Simondon'as kalba apie individuacijos režimus – fizinį, vitalinį ir psichinį-socialinį. Kartu šie režimai gali būti apmąstomi kaip skirtingos būties fazės, kurios visuomet egzistuoja tik per santykį su kita faze, kuri yra ne laikiškai vėlesnė, bet veikiau papildanti. Šiuo požiūriu Simondon'as kuria daugialypę būties fazių teoriją, kuri paaiškina individuacijos procesą (Barthélémy 2012: 221, 226).

galia“ (Combes 2013: 3). Kai metastabili sistema patiria kokybinį pokytį, skirtingos posistemės (skystis ir garai, arba skystis ir kietas kūnas) yra susiejamos ir sudaro fazės energijos potencialą.

Akivaizdu, jog šiam termodinaminiam modeliui negali būti pritaikoma tapatybės logika, kurią Simondon'as siūlo keisti transdukcijos sąvoka – transdukcija reiškia fizinę, biologinę, psichinę, socialinę operaciją, kuri tam tikroje apibrėžtoje plotmėje reiškiasi kaip sklidimas ar skaidymasis, einantis nuo vieno elemento prie kito, ir kuris šią plotmę progresyviai daugina ir kartu struktūruoja. „Transdukcijos veikla apima nuolat vykstantį individuacijos procesą: fizinėje plotmėje ji gali reikštis pačiu paprasčiausiu būdu kaip progresinis pakartojimas; tačiau sudėtingesnėse, pavyzdžiui, vitalinio metastabilumo, arba psichinės problematikos, plotmėse ji gali augti nuolat kintamais intervalais ir plėstis heterogeniškumo plotmėje“ (Simondon 2009a: 10). Pavyzdžiui, kristalas yra geriausias transdukcijos pavyzdys: pasinaudojęs prisotinta skysta terpe, jis auga ir plečiasi visomis kryptimis, tuo pat metu ir keisdamas šią terpę, ir ją struktūruodamas. Kiekvienas kristalo sluoksnis pasitarnauja kaip pagrindas, padedantis struktūruoti naują sluoksnį. Transdukcija nusako ir organinę individuaciją, kai organizmas vystosi tam tikra kryptimi, keisdamasis ir kartu sukurdamas naują organinę struktūrą. Taigi bendriausia prasme transdukcija atskleidžia individuacijos procesualumą ir kartu tolydumą.

Tačiau transdukcija nusako ne tik objekto individuacijos procesą, bet ir proto, kuris seka šią būties genezę, būklę. Tad transdukcija yra ir individuacijos prielaida, jos kvazi-priežastis, ir individuacijos suvokimo sąlyga. Simondon'as priešpriešina transdukciją dedukcijai ir indukcijai. Priešingai nei dedukcijoje, transdukcijos operacijoje neieškoma transcendentinio principo, galinčio paaiškinti ar išspręsti tam tikrą problemą; transdukcija visas sprendimo sąlygas randa pačioje struktūroje, panašiai kaip augantis kristalas panaudoja savo paties dalelių potencialą. Tad transdukcija veikia imanencijos plotmėje, kuri sprendžia problemas panaudodama virtualumo potencialą. Tačiau transdukcija priešpriešinama ir indukcijai – jei indukcijoje išskiriamos tos struktūros savybės, kurios visiems yra bendros, transdukcijoje išsaugomas kiekvieno elemento singularumas ir skirtumas. Kitaip tariant, jei individuacijos procesą suvokiame kaip nuolatinę kaitą ir vystymąsi, kuris vyksta per diferencijuojančių skirtumų kūrimą ir tų skirtumų derinimą naujoje struktūroje (imanencijos plotmėje), tuomet tampa akivaizdu, kodėl Simondon'as kritikuoja hilomorfinį modelį. Tiek formos, tiek substancijos sąvokos presupponuoja tokią realybę, kuri yra posteriorinė individuacijos proceso atžvilgiu. Simondon'o manymu, tokia realybė yra redukuota ir nuskurdinta, kadangi čia susiduriame tik su individuacijos proceso reliktais, kurie yra atskirti

nuo savo potencialumo ir kaitos galimybių. Dėl šios priežasties Simondon'as siūlo formos sąvoką keisti informacijos konceptu – informacija yra reikšmė, kuri randasi iš skirtumo ir neatitikimo (Simondon 2009a: 12). Jei forma yra nekintanti ir apibrėžta, informacija, priešingai, reiškia aktyvią komunikaciją, vidinį rezonansą, kuris užtikrina individuacijos tęstinumą. Šiuo požiūriu informacijos terminas, paprastai sietinas su transmisijos technologija, įgyja kitą reikšmę: informacija – tai reikšmė, kylanti iš skirtumo, skirtingų posistemų neatitikimo. Informacija reiškia deformacijos ir transformacijos procesą, numanomą individuacijos kryptį.

Tačiau kas tuomet atsitinka su materija, jei jos neįrėmina jokia apibrėžta forma? Simondon'as teigia, jog materiją „suklijuoja“ vidinis rezonansas, kuris derina ir medijuoja skirtingus elementus. Kitaip tariant, pačioje materijoje atsirandantys skirtumai veikia kaip mediacija arba informacija, kuri ne perduoda tam tikrą turinį (žinią), bet veikia derina skirtingas matavimo sistemas (*orders of magnitude*)⁵. Savo ruožtu materija ir forma yra suvokiamos kaip įtampos sistema, kurioje forma taikosi prie materijos, o materija tampa formą kuriančia struktūra. Simondon'as aptaria gerai žinomą plytos pavyzdį: pagal hilomorfinį modelį, molis yra beformė masė, kuriai primetama išorinė forma ir taip suformuojama plyta (Simondon 1964). Tačiau iš tiesų šis atvejis gali būti analizuojamas ir kaip individuacijos pavyzdys. Molis nėra tik pasyvi materija; jame jau glūdi deformacijos potencialas, kurį forma tik trumpam sustabdo ir apriboja. Vadinasi, materija ir forma turėtų būti analizuojamos kaip priešingų jėgų laukas, kaip nuolatinis moduliacijos procesas. Kaip teigia Combes, „molis gali būti galiausiai transformuojamas į plytas dėl to, kad jis jau turi koloidinių ypatybių, kurių dėka jis įgyja deformuojančios energijos, tačiau kartu išsaugo molekulinį jungčių vientisumą... Sekant tokiu aprašymu, molio plytos individuacija pasirodo kaip besivystanti energetinė sistema, kuri labai skiriasi nuo hilomorfinio supratimo, pagal kurį tai [formos ir materijos] santykis tarp vienas kitam išoriškų terminų“ (Combes 2013: 6). Kitaip tariant, Simondon'as siūlo keisti dualistinį materijos ir formos modelį nuolat kintančia moduliacijos sistema. Šios sistemos tolydumą užtikrina ne forma, bet informacija, kuri žymi skirtumą arba neatitikimą tarp buvusių ir būsimų deformacijų.

⁵ Matavimo sistemos arba skalės terminą Simondon'as įveda norėdamas paaiškinti, jog individas yra tik santykis, susiejantis skirtingas matavimo sistemas. Nors ikiindividualioje būklėje tam tikros sistemos nekomunikuoja tarpusavyje, individas įsteigia tarp jų santykį: pavyzdžiui, augalas kaip individas yra santykis tarp saulės energijos, būtinos fotosintezės procesui, ir mineralinių druskų molekulių, reikalingų augalui pamaitinti (Barthélémy 2012: 219-220).

Gilles'io Deleuze'o ir Félixo Guattari materialistinis vitalizmas

Simondon'o suformuluota hilomorfizmo kritika turėjo didelės įtakos Deleuze'o idėjoms. 1966 metais Deleuze'as parašo trumpą knygą *Individas ir jo fizinė-biologinė genezė* recenziją, kurioje aptaria svarbiausias Simondon'o idėjas⁶. Deleuze'o manymu, vienas svarbiausių Simondon'o atradimų – tai santykis tarp metastabilių sistemų, kurios nusako ikiindividualią būklę, ir pokyčio fazių, t. y. individuacijos proceso. Metastabiliose sistemose sugyvena skirtingi realybės lygmenys, skirtingos matavimo sistemos, kurios nekomunikuoja tarpusavyje. Nors šios realybės arba posistemės yra asimetriškos ir nebendramatės, visgi jos yra toje pačioje metastabilioje sistemoje ir išsaugo skirtumą kaip potencialumą, kaip potencialią pokyčio energiją (Deleuze 2001: 44). Deleuze'ą domina būtent ši pokyčio arba, kalbant termodinamikos terminais, fazės galimybė, kuri leidžia pereiti iš vienos posistemės į kitą, ir kuri išsaugo komunikaciją tarp skirtingų, heterogeniškų tvarų: „Mums rodosi, jog Simondon'o pasiūlyta perspektyva yra suderinama su intensyvių kiekybių teorija, nes kiekviena intensyvi kiekybė yra skirtumas savyje. Intensyvi kiekybė susideda iš skirtumo savyje, [...] ir yra sukuriama tarp skirtingų lygmenų, heterogeniškų [matavimo] sistemų, kurios tik vėliau, vystantis, pradės komunikuoti“ (Deleuze 2001: 44). Tačiau, klausia Deleuze'as, kas lemia, kad skirtingos sistemos ima tarpusavyje komunikuoti? Deleuze'as teigia, jog iki šiol metastabilioje sistemoje koegzistavę skirtumai yra aktualizuojami ir tampa „problema“, kurios „sprendimas“ ir yra individuacijos procesas, kuris vyksta fazėmis, įgyvendinant kokybinius pokyčius. Šie sprendimai įgyvendinami dviem vienas kitą papildančiais būdais: pasitelkiant vidinį rezonansą, kuris laikomas paprasčiausiu komunikacijos tarp skirtingų tvarų būdu, ir informaciją, kuri reiškia komunikaciją tarp skirtingų lygmenų. Tokiu būdu, teigia Deleuze'as, „individuacija pasirodo kaip naujas būties momentas, kai būtis tampa fazinė ir poruojasi pati su savim“ (Deleuze 2001: 46). Deleuze'o teigimu, Simondon'o teorijoje sukuriamos prielaidos naujai „daugiafazinei“ ontologijai, kuria remiantis paaiškinama, kaip gali rasti kas nors nauja.

Tačiau Deleuze'o santykis su Simondon'o teorija yra daug gilesnis, nei reikala būtų recenzavimo įgūdžiai ir etika. Galima teigti, jog tiek *Skirtumas ir pakartojimas*, tiek *Prasmės logika* yra persmelkti Simondon'o individuacijos idėjos ir siekio paaiškinti, kaip virtualus skirtumas savyje virsta aktualių skirtumu, realizuojamu daiktų ir įvykių genezėje. Atsižvelgdamas į Simondon'o teoriją, Deleuze'as imasi

⁶ Recenzija pirmą kartą išspausdinta *Reviu Philosophique de la France et de l'Étranger*, no. 156 (1966), p. 115–118. Toliau cituojama iš: Gilles Deleuze, „Review of Gilbert Simondon's *L'individu et sa genèse physico-biologique* (1966)“, *Pli: The Warwick Journal of Philosophy*, no. 12 (2001), p. 43–49.

kurti tai, ką pats įvardija kaip „naująjį materializmą“ ir „naująją transcendentalinę filosofiją“ (Deleuze 2004c: 174–75). Kaip teigia Alberto Toscano, „Simondon'o ir jo individuacijos teorijos vaidmuo tampa pirmaeilis, kai Deleuze'as imasi ontogenetinio struktūralizmo ir transcendentalinės plotmės permąstymo pasitelkdamas tokias operacijas, kurios leidžia pereiti nuo virtualiai diferencijuotų idėjų prie aktualiai diferencijuotų esinių⁷. Būtent Simondon'as leidžia Deleuze'ui permąstyti struktūras ne kaip nematerialias esmes ar formalius invariantus, bet kaip ikiindividualų individuacijos pagrindą. Tokiu būdu ontogenezė apibrėžiama kaip perėjimas nuo vienos rūšies daugialypumo, kurį sudaro vidinis skirtumas, prie kitos rūšies daugialypumo, kurį sudaro skaičiuojami ir klasifikuojami aktualių esinių daugialypumai“ (Toscano 2009: 388–389). Galima teigti, jog savo ankstyvosiose knygos Deleuze'as imasi ypač sunkios užduoties: jis siekia perkurti struktūralizmą tokiu būdu, kad galėtų paaiškinti individuaciją ir ontogenezę. Taigi jis pradeda nuo struktūrų, kurios, kaip ir metastabilios sistemos, yra ikiindividualios bei apibrėžiamos vidinių skirtumų, kurie dar nekomunikuoja tarpusavyje. Tuomet jam iškyla beveik neįmanoma užduotis paaiškinti, kaip virtuali struktūra tampa aktualizuotomis skirtumų serijomis, kurios realizuoja ir materializuoja kuriamus esinius. Tačiau kaip įmanomas šis perėjimas nuo struktūros prie genezės? Kas priverčia virtualius skirtumus skilti į aktualias skirtumų serijas, kuriomis vyksta ontogenezės procesas?

Galime rekonstruoti tokią ontologinę schemą. Iš pradžių egzistuoja tam tikras intensyvus *spatium*, kuriame koegzistuoja skirtingi virtualūs daugialypumai. Vėliau imasi formuotis tam tikri individuacijos faktoriai, kurie leidžia rasti individuacijos laukams ir individuacijos serijoms. Norėdamas paaiškinti, kaip šios serijos komunikuoja tarpusavyje, Deleuze'as įveda „tamsiojo prekursoriaus“ sąvoką: tamsusis prekursorius pats yra nematomas ir neapibrėžiamas, tačiau būtent jis užtikrina komunikaciją tarp skirtingų serijų, – tai skirtumų diferenciatorius (Deleuze 2004a: 146). Sąveiką tarp serijų užtikrina ir vidinis rezonansas, kuris sukuria „priverstinius judesius“, priverčiančius heterogeniškus ir skirtingus elementus komunikuoti tarpusavyje (Deleuze 2004b: 298). Galima teigti, jog vidinis rezonansas serijas suporuoja, o „priverstiniai judesiai“ užtikrina, jog šios serijos susiejamos į vientisą, tačiau nuolat kintantį kontinuumą. Būtent šiame kontinuume ima formuotis individuacijos procesai, kuriuos Deleuze'as įvardija kaip spatio-temporalinį dinamizmą ir pasyviąsias sintezes. Spatio-temporalinis dinamizmas apima save organizuojančias sistemas, kurios, praradusios stabilumą, patiria intensyvius

⁷ Lietuvių kalba sunku perteikti skirtumą tarp virtualios diferenciacijos (*différentiation*) ir aktualios diferenciacijos (*différenciation*). Pirmoji sąvoka vartojama siekiant apibrėžti skirtumo santykius virtualios idėjos-struktūros viduje, o antroji įvardija tos struktūros aktualizavimo ir išskleidimo per serijas procesą (plačiau apie tai: Žukauskaitė 2011: 46–47).

pokyčius. Pasyviosios sintezės siejamos su „lerviniais subjektais“, kurie tuos intensyvius pokyčius vartoja. Galime teigti, jog „lervinių subjektų“ samprata dar žymi individo ir subjektyvios percepcijos likučius ankstyvojoje Deleuze'o filosofijoje. Kitaip tariant, savo ankstyvosiose knygos Deleuze'as bando įveikti du individuacijos proceso apribojimus: viena vertus, jis stengiasi atsikratyti struktūralizmo palikimo, išardydamas virtualias struktūras ir jas perveddamas į aktualias heterogeniškų skirtumų serijas. Kita vertus, Deleuze'as siekia išvengti, kad šių serijų daugialypumai nebūtų pasisavinami ir unifikuojami subjektyvios percepcijos. Nors Deleuze'o aprašomi „lerviniai subjektai“ galėtų būti laikomi tokios subjektyvios percepcijos reliktu, visgi ši percepcija jau yra skilusi į daugybę beasmenių skirtumų – kontrakcijų, retencijų ir protencijų.

Šie individuacijos arba ontogenezės apribojimai yra įveikiami Deleuze'o ir Guattari knygoje *Tūkstantis plokštikalnių*: čia atmetamos bet kokios transcendentalinės prielaidos, pavyzdžiui, struktūra ar subjektas, o individuacijos procesas suvokiamas kaip sau imanentiško tapsmo ontologija. Deleuze'as ir Guattari postuluoja egzistuojant daugialypumų kontinuumą, kurį įvardija kaip imanencijos plokštumą, konsistencijos plokštumą ar kūną be organų. Čia svarbu suvokti, jog visi individuacijos procesą sąlygojantys veiksniai, pavyzdžiui, intensyvumas, lėtumas ar greitis, yra imanentiški pačiam procesui ir nėra sąlygojami jokio išorinio veiksnio – tikslo ar priežasties. Deleuze'as ir Guattari šią sau imanentiško tapsmo koncepciją ir vadina imanencijos arba konsistencijos plokštuma: „Konsistencijos plokštumoje nesama nei substancijos, nei formos: *haecceitas*, kurie įrašomi šioje plokštumoje, yra individuacijos būdai, kurie nekyla nei iš formos, nei iš subjekto. Ši plokštuma yra abstrakti, bet reali; ją sudaro greičio ir lėtumo santykiai tarp beformių elementų, bei kompozicijos su atitinkamais intensyviais afektais (plokštumos „ilgumos“ ir „platumos“)" (Deleuze, Guattari 2004: 558). Konsistencijos plokštumą dažnai „pagauna“ ar kerta organizacijos plokštuma arba organizacijos principas, kurio tikslas yra įsteigti struktūrą ar vystymosi planą, primesti formą ar subjektą. Galima teigti, jog ankstyvojoje Deleuze'o teorijoje dominavusią priešpriešą tarp struktūros ir genezės dabar pakeičia priešprieša tarp organizacijos ir konsistencijos plokštumų: „Organizacijos plokštuma nuolat įnikusi į konsistencijos plokštumą, visuomet stengiasi pažaboti skrydžio linijas, sustabdyti ar pertraukti deteritorizacijos judesius, apsinkinti juos ir naujai stratifikuoti, jos gelmėse naujai atkurti formas ir subjektus. Ir atvirkščiai, konsistencijos plokštuma nuolat siekia atsiplėšti nuo organizacijos plokštumos, priverčia daleles atitrūkti nuo jos paviršiaus, išmaišyti formas greičio ir lėtumo įspaudais, sutrikdyti funkcijas pasitelkus asambliažus ir mikroasambliažus“ (Deleuze, Guattari 2004: 297–298). Taigi konsistencijos plokštumą galime suvokti kaip materialų kontinuumą, kuris nuolat kinta pagal įvairias

moduliacijas ir kartu apima neribotą virtualių galimybių potencialą, o organizacijos plokštumą galime įsivaizduoti kaip struktūruojantį principą, kuris laikinai apriboja virtualias galimybes ir primeta šiam kontinuumui aktualią formą.

Akivaizdu, jog taip suprastas materialus kontinuumas nesuderinamas su klasikiniu hilomorfiniu modeliu. Deleuze'as ir Guattari atmeta organizacijos principą ne tik dėl to, jog šis principas dažnai yra lydimas išorinės (valstybinės ar kitos politinės) prievartos, bet dėl to, kad organizacijos ir formos principas jau imanentiškai glūdi materialiam kontinuumui. Imanencijos ar konsistencijos plokštumą sudaro singularumai ir *haecceitas*⁸ – t. y. tokie elementai, kurie turi savąją, tik sau būdingą formą. *Haecceitas* yra tam tikra individuacijos pakopa, kuri nurodo tam tikrą intensyvumo laipsnį, pavyzdžiui, tam tikrą dienos laiką, tam tikrą atspalvį ar judėjimo greitį. Kitaip tariant, ši individuacija visada yra momentinė ir laikina, galinti tuoj pat patirti transformaciją ar pokytį; kita vertus, kiekviena individuacija turi poveikį kitoms individuacijoms, taigi gali tiek sukelti, tiek reaguoti į kitų individuacijų afektus. Svarbu pabrėžti, jog individuacijos gali laikinai suformuoti individus – laikinas individuacijų kombinacijas – tačiau tai nėra nei subjektai, nei išbaigti esiniai. Kaip teigia Deleuze'as ir Guattari, „tai yra judėjimo ir rimties, greičio ir lėtumo santykiai tarp beformių elementų, arba tarp elementų, kurie yra santykinai beformiai, tai visų rūšių molekulės ir dalelės. Esama tik *haecceitas*, afektų, nesubjektyvių individuacijų, kurie sukuria kolektyvinius asambliažus“ (Deleuze, Guattari 2004: 293–294). Kitaip tariant, individuacijos koncepcija įteisina tokią materijos sampratą, pagal kurią forma jau implicitiškai glūdi materijos judėjime: tai „materija-judėjimas, materija-energija, materija-tėkmė, nuolat kintanti materija, kuri įsikuria asambliažuose ir juos palieka“ (Deleuze, Guattari 2004: 449). Kitaip tariant, prieinama prie išvados, jog klasikinis hilomorfinis modelis arba materijos ir formos opozicija turi būti pakeista *materijos-jėgos* arba *materialios jėgos* samprata (Deleuze 2006: 160).

Kad pagrįstų šią materijos-energijos sampratą, Deleuze'as ir Guattari pasitelkia filosofinius bendraminčius – Edmundą Husserlį ir Simondon'ą. Husserlis tampa svarbiu sąjungininku dėl to, jog atskyrė silpnųjų ir materialių esmių sritį (esmių, kurios yra klajūniškos, neapibrėžtos, tačiau kartu griežtos) nuo fiksuotų, apskaičiuojamų ir formalų esmių. Čia aptariamos silpnosios esmės svarbios tuo, jog jos sukuria išsklidusius agregatus ir šiuo požiūriu skiriasi nuo formų turinčių daiktų. Kaip teigia Deleuze'as ir Guattari, „jos siejasi su *kūniškumu* (materialumu), kurio nereiktų supainioti su intelektu suvokiamomis, formaliomis esmėmis ar jausliškai suvokiamu, suformuotu ir suvoktu daiktiškumu. Šis kūniškumas turi dvi

⁸ Sąvoka *haecceitas* paimta iš scholastinės Dunso Škoto filosofijos, kur ji reiškia „savąją esinio formą“ ir lietuviškai galėtų būti verčiama kaip „šitybė“.

charakteristikas: viena vertus, jis neatskiriamas nuo pokyčio, deformacijos ar transformacijos procesų [...], kurie veikia kaip įvykiai (pašalinimas, papildymas, projektavimas...); kita vertus, jis neatskiriamas nuo ekspresyvių ar intensyvių kokybių, kurios gali skirtis savo laipsniu, ir kurios yra sukurtos kaip kintantys afektai (pasipriešinimas, kietumas, svoris, spalva...). Taip sukuriami slanki jungtis *įvykis-afektas*, kuri sukuria silpnas kūniškas esmes ir kuri skiriasi nuo fiksuotų jungčių...“ (Deleuze, Guattari 2004: 450). Kitaip tariant, Husserlis paverčia silpnąsias esmes tarsi tarpininku tarp esmių ir jusliškai suvokiamų daiktų, tarp daiktų ir konceptų, panašiai kaip ir kantiškasis schematizmas. Tačiau silpnosios esmės yra svarbios tik tiek, kiek jos išlieka autonomiškos, kiek jos įsiterpia tarp daiktų ir minčių, sukurdamas slankiąsias jungtis ir taip ištrindamos to, ką jungia, tapatybes.

Panašiai Deleuze'as ir Guattari perinterpretuoja Simondon'o teoriją. Aptardami Simondon'o suformuluotą hilomorfizmo kritiką, jie pabrėžia, jog materijos ir formos sąvokos negali paaiškinti tokių aspektų kaip veiksmas ir judėjimas: „Viena vertus, prie suformuotos ar formuojamos materijos turime pridėti energetinį judesio materialumą, kuris su savimi atsineša *singularum* ir *haecceitas*, kurie jau patys savaime yra tam tikros implicitinės formos... Kita vertus, prie esminių materijos savybių, kylančių iš formalių esmių, mes turime pridėti *kintančius intensyvius afektus*, kurie arba kyla iš veiksmo, arba daro jį galimu...“ (Deleuze, Guattari 2004: 450–451). Kitaip tariant, materija ir forma niekuomet neegzistuoja atskirai, bet sukuria tolydžias kintančias variacijas. Galima teigti, jog materijos ir formos priešpriešą Deleuze'as ir Guattari pakeičia opozicija tarp formos ir nuolat kintančios moduliacijos, tarp molinės sandaros ir molekulinės variacijos, tarp organizacijos plokštumos ir konsistencijos plokštumos.

Siekdami paaiškinti materijos-judėjimo ar materijos-energijos sampratą, Deleuze'as ir Guattari kalba apie „mašininę *phylum*“, – materiją, kuri nėra vien organinė, vitalistinė, bet kartu nėra ir grynai mechaninė. Tai materija, kuri išreiškia neorganinę vitalinę principą, būdingą tiek gyviesiems organizmams, tiek technologiniams objektams. Šiuo požiūriu Deleuze'as ir Guattari seka Simondon'o „analoginiu paradigmizmu“, leidžiančiu palyginti skirtingoms paradigmoms priklausančius reiškinius. Neatsitiktinai Simondon'as fizinius, biologinius, psichinius individus gretino su techniniais objektais bei kalbėjo apie „techninį mentalumą“ (Simondon 2009b), taip pat teigė, jog techninių objektų egzistavimo būdas yra toks pat kaip ir bet kurio gyvo organizmo (Simondon 2011). Panašiai Deleuze'as ir Guattari, siekdami atskleisti materijos vitalizmą, pasitelkia metalurgijos pavyzdį: metalas yra medžiaga, kuri, sekant hilomorfiniu modeliu, gali būti išlydoma ir paruošiama tam tikrai formai; savo ruožtu ši forma gali tapti medžiaga naujam perdarymo veiksmui, sekant tam tikra nustatyta linijine tvarka. Tačiau galimas ir

kitoks suvokimo modelis, kai energetinis materialumas išsilieja iš paruoštos materijos, o kokybinės deformacijos ir transformacijos išsilieja iš numatytos formos (Deleuze, Guattari 2004: 453). Materiją ir formą išsprogina materialistinis vitalizmas, apimantis visas gyvosios ir negyvosios materijos formas: „Kitaip tariant, tai, ką metalas ir metalurgija atskleidžia, yra materijai būdinga gyvybė, vitalinė materijos kaip tokios būklė, materialistinis vitalizmas, kuris neabejotinai egzistuoja visur, bet paprastai yra nematomas ar paslėptas, tapęs neatpažįstamu, atskirtu pasitelkiant hilomorfinį modelį“ (Deleuze, Guattari 2004: 454). Kitaip tariant, Deleuze’as ir Guattari postuluoja egzistuojant neorganinę gyvybę – tam tikrą „tamsųjį prekursorių“ – kuri yra materijos vystymosi stimulus ir kvazi-priežastis. Neorganinė gyvybė yra imanentinė galia, persmelkianti visos materijos materialumą ir priverčianti jį nepaliaujamai keistis ir judėti.

Manuelis De Landa ir Gilles’is Deleuze’as: intensyvumų materializmas

Simondon’o ir Deleuze’o idėjas toliau plėtoja filosofas Manuelis De Landa. Kaip ir Simondon’as, De Landa žavisi termodinamikos sąvokomis, todėl skirtingas – geologines, biologines, socialines ir lingvistines – plotmes aiškina kaip metastabilias sistemas, patiriančias tam tikrą kaitą. Knygoje *Tūkstantis nelinijinės istorijos metų* (2000) De Landa tvirtina, jog ši kaita turėtų būti suvokta ne kaip nuosekli evoliucija, o kaip „nelinijinė istorija“. Kiekvienai sistemai būdingas metastabilumas; tačiau kartu jai būdingi tam tikri atraktoriai, stumiantys tą sistemą lūžių arba bifurkacijos taškų link, kol galiausiai sistema atsiduria pereinamojoje fazėje (*transition phase*). Pavyzdžiui, vanduo, esant tam tikroms sąlygoms, gali įgyti kietą, skystą ar dujų pavidalą; panašiai ir visuomenė, esant tam tikriems faktoriams (populiacijos tankis, maisto išteklių, pinigai), gali pereiti iš vienos organizacijos būklės į kitą. Kitaip tariant, De Landa, kaip ir Simondon’as, remiasi tuo pačiu „analoginiu paradigma-tizmu“ bei teigia, kad tiek organinei, tiek neorganinei materijai būdingi tie patys kūrybiniai saviorganizacijos principai: tas pats saviorganizacijos principas verčia neorganinę materiją, pavyzdžiui, kristalą, kristalizuotis, o organinę materiją, pavyzdžiui, gelinės konsistencijos minkštakūnius, mineralizuotis ir įgyti kaulinį pavidalą. Kaip teigia De Landa, „visos šios spontaniškos struktūrinio generavimo formos leidžia daryti prielaidą, jog neorganinė materija yra daug įvairesnė ir kūrybingesnė, nei mes kada nors įsivaizdavome. Ši įžvalga apie materijos vidinį kūrybiškumą turi būti įtraukiama į mūsų naujas materialistines filosofijas“ (De Landa 2000: 16). De Landa realybę suvokia kaip „vienbalsę“ materiją-energiją, kuri, patirdama įvairias

pereinamąsias fazes, sukuria naujas struktūras ir procesus, papildančius jau egzistuojančiųjų rezervuarą. „Akmenys ir vėjai, bakterijos ir žodžiai – visa tai yra skirtingos tos pačios dinamiškos materialios realybės manifestacijos, arba, kitaip tariant, jos reprezentuoja skirtingus būdus, kuriais ši viena materija-energija *išreiškia save*“ (De Landa 2000: 21). Tačiau kokių būdu šios skirtingos reprezentacijos sąveikauja tarpusavyje? Kaip įmanoma sąveika tarp heterogeniškai skirtingų darinių?

Siekdamas paaiškinti pereinamųjų fazių arba kaitos procesus, De Landa pasitelkia intensyvumo sąvoką, kurios teorinį apibrėžimą jis perima iš Deleuze'o ir Guattari filosofijos, o konkrečių pavyzdžių ieško termodinamikos moksle. Pavyzdžiui, termodinamikoje galima išskirti ekstensyvias ir intensyvias fizines savybes. Ekstensyvios savybės apima tokius dydžius, kurie yra išmatuojami, pavyzdžiui, ilgis, plotis, garso stiprumas, energija. Šios ekstensyvios savybės išsiskiria tuo, jog gali būti dalijamos: tarkim padalinę tam tikro ilgio atkarpą pusiau, turime dvi vienodo ilgio atkarpas. Priešingai, intensyvios ypatybės yra tokios, kurios negali būti dalijamos: pavyzdžiui, jei paimsime indą su 90 laipsnių temperatūros vandeniu ir padalinsime jį dvi dalis, tai nereiškia, jog turėsime du indus su 45 laipsnių temperatūra; turėsime du indus su pirmine temperatūra. Vadinasi, intensyvias savybes apibrėžia ne tiek jų nedalumas, kiek tai, jog dalijamos jos patiria kokybinį pokytį. Pavyzdžiui, jei norėtume dar šiek tiek padidinti vandens temperatūrą, jis greitai užvirtų ir taptų garais, vadinasi, patirtų kokybinį pokytį (De Landa 2002: 25). Taigi esminis intensyvių savybių požymis yra tas, kad jos negali didėti ar mažėti nekeisdamos savo prigimties. Šis termodinaminis apibrėžimas, De Landos manymu, turėtų būti išplečiamas ir pritaikomas kitoms sritims, kad ir gyvybės rūšių ar organizmų individuacijos procesams. Akivaizdu, jog biologinės sistemos atveria daug daugiau kombinatorikos galimybių, nei fizikiniai dydžiai. Būtent todėl biologijos plotmėje intensyvios savybės įsikuria asambliažuose, kurie sujungia heterogeniškas savybes jų nesuvienodindami. Pavyzdžiui, vaikščiojantis gyvūnas, žemė, ant kurios jis vaikšto, ir gravitacinis laukas sukuria heterogenišką asambliažą, kuriame kiekvienas narys išsaugo savo skirtingumą. Tad jei fizikinėse sistemose kalbama apie skirtumus, biologinėse sistemose kalbama apie skirtumus tarp skirtumų (De Landa 2002: 73).

Nors fizikos ir biologijos mokslai pateikia pakankamai intensyvumo doktrinos pavyzdžių, savo samprotavimų teorinės atramos De Landa ieško Deleuze'o ir Guattari filosofijoje. *Tūkstantyje plokštikalnių* Deleuze'as ir Guattari išskiria ekstensyvius ir intensyvus daugialypumus⁹: ekstensyvūs daugialypumai yra dalijami

⁹ Deleuze'as ir Guattari daugialypumo sąvoką perima iš matematiko ir fiziko Riemanno, kuris skiria diskretiškus ir tolydžius daugialypumus. Taip pat jie nurodo į Meinongo ir Russelo darbus, kuriuose skiriami ekstensyvūs (matavimo arba dalumo) ir intensyvūs (atstumo) daugialypumai. Taip pat jie

ir skaičiuojami, o intensyvūs daugialypumai yra sudaryti iš dalelių, kurios negali dalintis nekeisdamos savo prigimties (Deleuze, Guattari 2004: 37). Galima teigti, jog ši teorinė perskyra tarp ekstensyvių ir intensyvių daugialypumų pagrindžia visą *Tūkstančio plokštikalnių* konceptų organizaciją, ir išikūnija skirtingose opozicijose: tai medžio pavidalo struktūra VS rizoma, organizmas VS kūnas be organų, dali erdvė VS tolydi erdvė, organizacijos plokštuma VS konsistencijos plokštuma. Pirmasis šių opozicijų narys sietinas su ekstensyviais, dalijamais ir skaičiuojamais daugialypumais, o antrasis – su intensyviais daugialypumais, kurie negali būti dalijami nekeičiant jų prigimties. Kaip teigia Deleuze'as ir Guattari, „...intensyvumas nėra sudarytas iš sudedamų ir pakeičiamų dydžių: temperatūra nėra dviejų mažesnių temperatūrų suma, greitis taip pat nėra dviejų mažesnių greičių suma. Kadangi kiekvienas intensyvumas pats yra skirtumas, jis dalijasi tokiu būdu, kad kiekvienas padalintas narys skiriasi savo prigimtimi nuo kitų narių“ (Deleuze, Guattari 2004: 533). Pavyzdžiui, bergsoniška laiko trukmė negali būti padalinta į vienodus kiekybinius vienetus, nes dalijama ji visada virsta kokybiškai skirtingais praeities, dabarties arba ateities momentais. Panašiai ir tolydi erdvė, kurios pavyzdžiu galėtų būti Riemanno aprašyta erdvė, gali būti apibrėžiama ne pagal tikslų atstumą tarp tam tikrų taškų, bet pagal intensyvų santykį tarp artimų aplinkų, kurios gali būti apibrėžiamos keliais skirtingais būdais.

Panašiu principu funkcionuoja ir kitos jau minėtos *Tūkstančio plokštikalnių* sąvokos. Pavyzdžiui, rizoma yra toks darinys, kuris numato santykį tarp skirtingų, heterogeniškų elementų, kurie yra skirtingos prigimties arba gali tokiais tapti jungimosi metu. Savo ruožtu kūnas be organų yra tokia (dez)organizacijos forma, kuri pati inicijuoja intensyvumus ir leidžia jiems veikti. Kaip teigia Deleuze'as ir Guattari, „kūnas be organų yra padarytas tokiu būdu, kad jį gali užimti arba apgyvendinti tik intensyvumai. Tik intensyvumai veikia ir cirkuliuoja. [...] Kūnas be organų priverčia intensyvumus veikti; jis produkuoja ir paskirsto juos erdvėje (*spatium*), kuri pati yra intensyvi, o ne ekstensyvi. Tai [...] materija, kuri užima erdvę tam tikru mastu – tokiu mastu, kuris atitinka produkuojamus intensyvumus. Tai nestratifikuota, beformė, intensyvi materija, intensyvumo matrica, kurios intensyvumas lygus nuliui... Materija, kuri lygi energijai“ (Deleuze, Guattari 2004: 169). Taigi būtent intensyvumas yra ta jėga, kuri priverčia materiją keistis ir judėti. Šiuo požiūriu galime teigti, jog Deleuze'as ir Guattari sukūrė ne tiek vitalistinio materializmo, kiek *intensyvumų materializmo* doktriną: kitaip tariant, materiją apibrėžia intensyvūs kokybiniai pokyčiai, kurie materiją paverčia nenutrūkstamu energijos srautu. Tačiau kartu svarbu pabrėžti, jog kiekvienas intensyvumas yra

prisimena Bergsono skirtį tarp kiekybinių arba ekstensyvių daugialypumų ir kokybinių arba trukmės daugialypumų (plačiau apie tai: Deleuze, Guattari 2004: 36–37).

imantišką materiją, visuomet jau gyvenantis joje ir iš karto tampa nematomu ir nesuvokiamu, vos tik įvyksta kokybinis pokytis. Galbūt tai padeda paaiškinti, kodėl *Tūkstantyje plokštikalnių* tokia svarbi tampa tapsmo-nesuvokiamu sąvoka: intensyvumas juda ne tik tapsmo kažko, bet kartu ir tapsmo nesuvokiamu link. Tad atidavęs savo energiją tapsmui kažkuo, intensyvumas neišvengiamai dingsta ir tampa nesuvokiamu.

Apibendrinant galima teigti, jog visi aptariami autoriai – Simondon'as, Deleuze'as ir Guattari bei De Landa – sukūrė materialistinės tapsmo ontologijos modelį bei įtikinamai atskleidė materijos judėjimo principus ir mechanizmus. Visi aptariami autoriai presuponuoja pradinę skirtį tarp metastabilių sistemų, kurios yra pusiausvyros būklėje, ir mutacijos fazės, kurioje tampa įmanomas kokybinis pokytis. Svarbiausia ontologine realybe jiems tampa mutacija, pokytis, individualizacija, tapimas, o ne esiniai ar individai, kurie suvokiami tik kaip laikini ir sąlyginiai sustabdyto tapsmo padariniai. Dėl šios priežasties tapsmo ar individualizacijos procesui nustoja galioti tapatybės logika, kuri pakeičiama transdukcija ir diferenciacija. Transdukcija ir diferenciacija apima tiek skirtumų serijų kūrimą, tiek ir jų derinimą naujame asambliaže. Šias derinimo funkcijas atlieka vidinis rezonansas, „tam-susis prekursorius“, rizoma, kūnas be organų, konsistencijos plokštuma. Tačiau svarbiausia šioje tapsmo ontologijoje yra ne skirtumai tarp homogeniškų darinių, kurie gali būti matuojami ir apskaičiuojami, bet skirtumai tarp heterogeniškų darinių, kurie implikuoja kokybinį pokytį. Šiuo požiūriu susiduriame su intensyviais skirtumais, kurie sudaro tapsmo energijos potencialą. Būtent ši intensyvumų arba intensyvių daugialypumų samprata leidžia paaiškinti, kaip įmanomas kokybinis pokytis bei padeda suprasti, kodėl materija mums ima atrodyti esanti „gyva“ ir „vibruojanti“.

Gauta 2015 10 15
Priimta 2015 10 25

Literatūra

- Bennett, J. 2010. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham and London: Duke University Press.
- Bannon, B. E. 2011. "Review of Jane Bennett's *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*", *Environmental Philosophy*, no. 5(1), p. 1–17.
- Barthélémy, J. H. 2012. "Fifty Key Terms in the Works of Gilbert Simondon." Transl. Arne De Boever. In: *Gilbert Simondon: Being and Technology*. Eds. Arne De Boever, Alex Murray, Jon Roffe and Ashley Woodward. Edinburgh: Edinburgh University Press, p. 201–231.
- Combes, M. 2013. *Gilbert Simondon and the Philosophy of the Transindividual*. Transl. Thomas LaMarre. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Coole, D., Frost, S. (eds.). 2010. *New Materialisms: Ontology, Agency, and Politics*. Durham and London: Duke University Press.
- De Landa, M. 2000. *A Thousand Years of Nonlinear History*. New York: Swerve Editions.
- De Landa, M. 2002. *Intensive Science and Virtual Philosophy*. London, New York: Continuum.
- Deleuze, G. 2001. "Review of Gilbert Simondon's *L'individu et sa genèse physico-biologique* (1966)", *Pli: The Warwick Journal of Philosophy*, no. 12, p. 43–49.
- Deleuze, G. 2004a. *Difference and Repetition*. Transl. Paul Patton. London, New York: Continuum.
- Deleuze, G. 2004b. *The Logic of Sense*. Transl. Mark Lester and Charles Stivale. London, New York: Continuum.
- Deleuze, G. 2004c. *Desert Islands and Other Texts 1953 – 1974*. Transl. Michael Taormina. New York: Semiotext(e).
- Deleuze, G. 2006. "Making Inaudible Forces Audible". In: *Two Regimes of Madness. Texts and Interviews 1975–1995*. Transl. Ames Hodges and Mike Taormina. New York: Semiotext(e), p. 156–160.
- Deleuze, G., Guattari, F. 2004. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Transl. Brian Massumi. New York, London: Continuum.
- Simondon, G. 1964. *L'individu et sa genèse physico-biologique*. Paris: Presses Universitaires de France. Transl. Taylor Adkin.
- <http://thefunambulist.net/2012/12/08/philosophy-form-matter-gilbert-simondons-critique-of-the-hylomorphic-scheme-part-1/> [žiūrėta 2015-10-14]
- Simondon, G. 2009a. "The Position of the Problem of Ontogenesis". Trans. Gregory Flanders. *Parrhesia*, no. 7, p. 4–16.
- Simondon, G. 2009b. "Technical Mentality". Trans. Arne de Boever. *Parrhesia*, no. 7, p. 17–27.
- Simondon, G. 2011. "On the Mode of Existence of Technical Objects". Trans. Ninian Mellamphy, Dan Mellamphy and Nandita Biswas Mellamphy. *Deleuze Studies*, vol. 5, no. 3, p. 407–424.
- Toscano, A. 2009. "Gilbert Simondon", in *Deleuze's Philosophical Lineage*. Eds. Graham Jones and Jon Roffe. Edinburgh: Edinburgh University Press, p. 380–398.
- Žukauskaitė, A. 2011. *Gilles'io Deleuze'o ir Félixo Guattari filosofija: daugialypumų logika*. Vilnius: Baltos lankos.

NEW MATERIALISM AND THE PHILOSOPHY OF GILLES DELEUZE

Summary

The article asks what is new in new materialism and in what ways it is related to the philosophical ideas of Gilbert Simondon, Gilles Deleuze and Félix Guattari, and Manuel De Landa. The article argues that new materialism should be traced to the critique of hylomorphism elaborated by Simondon: Simondon denies any defined entity or individual, as well as matter and form, and replaces them with the process of individuation or ontogenesis. The process of individuation is considered to be primary, whereas individuals are interpreted as temporary and provisional points of fixation, which reduce both the previous stages and the future possibilities of development. In other words, Simondon creates a material ontology of becoming, which later becomes the central topic for Deleuze and Guattari. Following the Simondonian critique of hylomorphism, they deny matter and form dualism and replace it with the notion of matter-energy. This flow of matter-energy can be considered as a vitalist principle which is proper to physical, biological, social and psychical systems. Deleuze and Guattari's vital materialism is revisited by De Landa, who points out that the notion of materialism cannot be sufficiently explained without the concepts of intensity and intensive multiplicity. It is precisely intensive multiplicity which engenders a qualitative change and gives energy to the process of individuation.

KEYWORDS: hylomorphism, matter, form, individuation, ontogenesis, materialism, intensity.